

**PRZESZKADZANIE W POLOWANIU LUB WYKONYWANIU ODSTRZAŁU SANITARNEGO
W OBECNYM STANIE PRAWNYM**

31 stycznia 2020 roku weszła w życie ustawa z dnia 20 grudnia 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia zwalczania chorób zakaźnych zwierząt¹, nazywana potocznie *lex Ardanowski* lub specustawą dotyczącą afrykańskiego pomoru świń (ASF). Przytoczony akt prawny w art. 3 ust. 9 i art. 5 ust. 5 wprowadził odpowiednio w ustawie Prawo łowieckie (art. 52 pkt 8)² i ustawie o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (art. 78 pkt 6)³, penalizację przeszkadzania w wykonywaniu polowania lub odstrzału sanitarnego. Ustawodawca zdecydował się na zróżnicowanie kar w zależności od tego, czy sprawca utrudniał polowanie zwykle czy odstrzał sanitarny. W pierwszym przypadku oprócz kary grzywny, ograniczenia wolności, sąd może również orzec karę pozbawienia wolności do roku. Natomiast, jeżeli udaremnianie, utrudnianie dotyczyło wykonywania odstrzału sanitarnego nakazanego przez powiatowego lekarza weterynarii lub wojewodę, sprawcy może grozić kara pozbawienia wolności do lat trzech. W niniejszym artykule zostaną wskazane zasadnicze wątpliwości jakie mogą pojawić się podczas stosowania tych przepisów w praktyce, bowiem brakuje precyzji m.in. w sformułowaniu, na czym ma polegać penalizowane zachowanie, a także w jakich ramach czasowych można je popełnić. Celem opracowania jest wykazanie, że przepisy te nie spełniają standardu *nullum crimen sine lege certa*.

* Uniwersytet Warszawski, Wydział Prawa i Administracji, e-mail: p.zgardzinska@student.uw.edu.pl.

¹ Dz.U. z 2020 r. poz. 148.

² Ustawa z dnia 13 października 1995 r. - Prawo łowieckie (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1082) – dalej „Prawo łowieckie”.

³ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o ochronie zdrowia zwierząt oraz zwalczaniu chorób zakaźnych zwierząt (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1075) – dalej „ustawa o ochronie zdrowia zwierząt”.

1. Uwagi wstępne

Analizę tematu należy rozpocząć od wyjaśnienia podstawowych pojęć, jakimi posługują się omawiane przepisy, tj. utrudnianie, uniemożliwianie oraz udaremnianie polowania lub wykonywania nakazanego odstrzału sanitarnego. Prawo łowieckie w art. 52 pkt 8 stanowi bowiem: „Kto celowo utrudnia lub uniemożliwia wykonywanie polowania podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do roku”. Natomiast ustawa o ochronie zdrowia zwierząt w art. 78 pkt 6 rozstrzyga, że „Kto udaremnia lub utrudnia wykonanie odstrzału sanitarnego nakazanego przez powiatowego lekarza weterynarii lub wojewodę podlega grzywnie, karze ograniczenia wolności albo pozbawienia wolności do lat 3”. Oba akty prawne nie wprowadzają legalnej definicji ww. pojęć. Zgodnie z zasadami wykładni, jeżeli ustawa nie posługuje się definicją legalną, należy sięgnąć do znaczenia poszczególnych terminów w języku polskim⁴. Według słownika języka polskiego „utrudnianie” oznacza stanowanie lub stwarzanie przeszkód⁵, „uniemożliwianie” z kolei to czynienie czegoś „niemożliwym, niedającym się urzeczywistnić”⁶, „udaremnianie” to sprawienie, „że coś nie zostaje zrealizowane”⁷. Wydaje się być słuszne stwierdzenie, że omawiane terminy, w szczególności „uniemożliwianie” oraz „udaremnianie”, w istocie są synonimami i oznaczają takie zachowanie, które czyni niemożliwym lub trudnym dokonanie pewnej czynności, mogące przybrać postać zachowania pasywnego. Z kolei „utrudnianie” *prima facie* oznacza działanie, które stwarza przeszkody, trudności.

W tym miejscu należy pochylić się nad przepisami regulującymi zasady wykonywania polowań, w celu przybliżenia, kiedy może mieć miejsce przeszkadzanie w tej czynności. Pojęcie polowania zostało zdefiniowane w Prawie łowieckim w art. 4 ust. 2 i oznacza „1) tropienie, strzelanie z myśliwskiej broni palnej, łowienie sposobami dozwolonymi:

⁴ M. Zieliński, *Prawny charakter i waga definicji legalnych* [w:] *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2017, s. 190.

⁵ Red. M. Bańko, *Inny Słownik Języka Polskiego (P...Ż)*, Warszawa 2000, s. 947.

⁶ Tamże, s. 914.

⁷ Tamże, s. 890.

Rysunek 1. Indywidualne upoważnienie do wykonywania polowania

1. Pieczęćka dzierżawy lub zarządcy obwodu łowieckiego albo nazwę i adres siedziby dzierżawy lub zarządcy obwodu łowieckiego		Upoważnienie do wykonywania polowania indywidualnego	
37.		Druk ścisłego zarachowania Nr	
2. Dane dotyczące myśliwego:			
2.1 Imię i nazwisko:			
2.2 Adres:			
3. Miejsce wykonywania polowania:			
3.1 Numer obwodu łowieckiego:			
3.2 Nadleśnictwo:			
3.3 Województwo: Lubelskie.			
4. Upoważnienie do odrzutu/połowania z ptakiem łowczym ¹⁾ na następującą zwierzynę:			
4.1 Gatunek/liczba sztuk (każdą sztukę zwierzyny grubej należy wpisać w odrębnej pozycji) oraz opis zwierzyny zgodnie z terminologią rocznego planu łowieckiego		4.2 Numer znaku, którym została oznaczona tusza, lub adnotacja o przeznaczeniu jej na użytek własny	
1) Sztuka.	1.	1)	
2) Sztuka.	1.	2)	
3) Kozia.	1.	3)	
4) Kozłok.	1.	4)	
5) Kozłok.	1.	5)	
6)		6)	
7)		7)	
8)		8)	
9)		9)	
10)		10)	
11)		11)	
12)		12)	
13)		13)	
14)		14)	
15) Koz.	3.	15)	
5. Data wydania upoważnienia: 1.07.2023.			
6. Upoważnienie jest ważne do dnia 15.08.23.		7. Upoważnienie przedkłada się do dnia 28.02.2024.	
Załącznik (czyli) do planu łowieckiego (czytelny podpis lub podpis)		Załącznik (czyli) do planu łowieckiego (czytelny podpis lub podpis)	
1) Niepotrzebne skreślić			

a) zwierzyny żywej, b) ptaków lub ssaków należących do IGO⁸ stwarzających zagrożenie dla Unii (...) lub Polski, 2) łowienie zwierzyny przy pomocy ptaków łowczych (...) 3) łowienie zwierząt należących do IGO stwarzających zagrożenie dla Unii (...) lub Polski - zmierzające do wejścia w jej posiadanie”. Istnieje wiele rodzajów polowań, jednak najważniejszym podziałem jest ten na polowania indywidualne oraz zbiorowe. Tak zwany regulamin polowań⁹ w § 2 pkt 14a, za polowanie indywidualne uważa polowanie: „a) wykonywane przez jednego myśliwego, z psem lub psami albo bez psa, działającego niezależnie od innych myśliwych znajdujących się w tym samym obwodzie łowieckim, b) na drapieżniki¹⁰ przy stogach¹¹ i norach wykonywane przez myśliwych korzystających z psa lub psów, c) na ptactwo, w którym współpracuje ze sobą nie więcej niż trzech myśliwych korzystających z psa lub psów, d) na dziki wykonywane w dzień przez jednego myśliwego przy udziale jednego naganiacza¹² albo jednego podkładcza z psem¹³”. Do wykonywania polowania indywidualnego konieczne jest posiadanie upoważnienia pisemnego wydanego przez dzierżawcę lub zarządcę obwodu łowieckiego (tzw. odstrzał), bowiem celem polowania jest wejście w posiadanie zwierzyny w nim określonej (art. 42 ust. 9 Prawa łowieckiego oraz § 22 regulaminu polowań) – rysunek 1. Upoważnienie wydaje się mając na uwadze roczny plan łowiecki oraz gatunki zwierząt w nim uwzględnione, dlatego też tzw. odstrzał będzie różnić się w zależności od regionu Polski, gdzie został wydany. Z kolei polowanie zbiorowe w myśl § 2 pkt 14c regulaminu polowań to „polowanie wykonywane z udziałem co najmniej dwóch współdziałających

⁸ Inwazyjne Gatunki Obce.

⁹ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 23 marca 2005 r. w sprawie szczegółowych warunków wykonywania polowania i znakowania tusz (Dz.U. Nr 61, poz. 548 ze zm.) – dalej „regulamin polowań”.

¹⁰ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych (Dz.U. Nr 45, poz. 433 ze zm.) w § 1 pkt 3 wskazuje, że do drapieżników zalicza się: lisy, borsuki, kuny leśne, kuny domowe, norki amerykańskie, tchórze zwyczajne i szakale złociste.

¹¹ Stóg jest to siano ułożone najczęściej w okrągłe bryły.

¹² Regulamin polowań w § 2 ppkt 10 wskazuje, że przez naganiacza rozumie się uczestnika polowania, którego zadaniem jest naganianie zwierzyny.

¹³ Według regulaminu polowań (§ 2 ppkt 14) jest to myśliwy pędzący zwierzynę z psem lub psami w miocie.

ze sobą myśliwych albo myśliwego i naganiacza, zorganizowane przez dzierżawcę albo zarządcę obwodu łowieckiego, prowadzone przez prowadzącego polowanie (...)”. Ten rodzaj polowań może odbywać się jedynie od wschodu do zachodu słońca (§ 25 pkt 2 regulaminu polowań) i aby wziąć w nim udział nie jest konieczne posiadanie upoważnienia (tzw. odstrzału). Za organizację odpowiada najczęściej zarząd koła wyznaczając przed rozpoczęciem sezonu terminy poszczególnych polowań zbiorowych. Zazwyczaj odbywają się one od października do stycznia, ewentualnie lutego. Jest to związane z § 5 pkt 1 ppkt 1 regulaminu polowań, bowiem polowanie z udziałem psów lub naganki, które są nieodłącznymi elementami polowania zbiorowego, może odbywać się w okresie od 1 października do 31 stycznia, a ograniczenie to nie dotyczy polowania z psami lub naganką na ptactwo, drapieżniki oraz poszukiwania postrzałka. Z tego względu w lutym odbywają się polowania zbiorowe na bażanty koguty oraz drapieżniki, ponieważ sezon na te pierwsze trwa do końca tego miesiąca¹⁴.

Ustawa o ochronie zdrowia zwierząt posługuje się pojęciem odstrzału sanitarnego, zatem nie jest to pojęcie tożsame z polowaniem. Jednak w art. 8 ust. 10 Prawa łowieckiego ustawodawca zdecydował, że „Przy wykonywaniu odstrzału sanitarnego (...) stosuje się odpowiednio przepisy o zachowaniu bezpieczeństwa na polowaniach określone w przepisach wydanych na podstawie art. 43 ust. 3” tj. w regulaminie polowań. Odpowiednie stosowanie przepisów oznacza, że wykonywanie odstrzału sanitarnego nie stanowi wykonywania polowania w myśl Prawa łowieckiego¹⁵. Ustawa nie definiuje omawianego pojęcia, jednak określa, że możliwość wydania upoważnienia do wykonania odstrzału sanitarnego powstaje w przypadku zagrożenia wystąpienia lub wystąpienia choroby zakaźnej zwierząt podlegającej obowiązkowi zwalczania (art. 45 ust. 1 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt).

¹⁴ Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 16 marca 2005 r. w sprawie określenia okresów polowań na zwierzęta łowne (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 99) - § 1 pkt 1 ppkt 13 lit. a.

¹⁵ Zob. odpowiedź Sekretarza Stanu w Ministerstwie Klimatu i Środowiska Edwarda Siarki na interpelację poselską nr 11388 Posła Tomasza Siemoniaka, K9INT11388, <https://orka2.sejm.gov.pl/INT9.nsf/klucz/ATTBWKSA/%24FILE/i11388-o1.pdf> [dostęp: 22.10.2023 r.].

Rysunek 2. Indywidualne upoważnienie do wykonania odstrzału sanitarnego

1. Pieczęćka dzierżawcy lub zarządcy obwodu łowieckiego albo nazwę i adres siedziby dzierżawcy lub zarządcy obwodu łowieckiego		Upoważnienie do wykonywania polowania indywidualnego	
Druk ścisłego zarachowania №			
2. Dane dotyczące myśliwego:			
2.1 Imię i nazwisko:			
2.2 Adres:			
3. Miejsce wykonywania polowania:			
3.1 Numer obwodu łowieckiego:			
3.2 Nadleśnictwo:			
3.3 Województwo: <i>lubelskie</i>			
4. Upoważnienie do odstrzału/połowania z ptakiem łowczym ¹⁾ na następującą zwierzynę:			
4.1 Gatunek/liczba sztuk (każdą sztukę zwierzyny grubej należy wpisać w odrębnej pozycji) oraz opis zwierzyny zgodnie z terminologią rocznego planu łowieckiego		4.2 Numer znaku, którym została oznaczona tusza, lub adnotacja o przeznaczeniu jej na użytek własny	
1) <i>szkik</i>	<i>1</i>	1)	
2)		2)	
3)		3)	
4)		4)	
5)		5)	
6)		6)	
7)		7)	
8)		8)	
9)		9)	
10)		10)	
11)		11)	
12)		12)	
13)		13)	
14)		14)	
15)		15)	
5. Data wydania upoważnienia: <i>17.06.2023</i>		<i>30.12.2023</i>	
6. Upoważnienie jest ważne do dnia: <i>15.08.23</i>		Upoważnienie przedłuża się do dnia: <i>7</i>	
za zarządcę obwodu łowieckiego (czytelny podpis lub podpisy)		za zarządcę obwodu łowieckiego (czytelny podpis lub podpisy)	
1) Niepotrzebne skreślić			

Źródło: materiały własne Autorki

Zgodnie z ustawą o ochronie zdrowia zwierząt, aby móc przeprowadzić odstrzał sanitarny konieczne jest, po pierwsze, wydanie przez uprawniony do tego organ administracyjny nakazu jego przeprowadzenia. Mogą to zrobić powiatowi lekarze weterynarii (art. 45 ust. 1 pkt 8), wojewoda na wniosek wojewódzkiego lekarza weterynarii (art. 46 ust. 3 pkt 8), gdy wystąpienie lub zagrożenie wystąpienia choroby zakaźnej zwierząt podlegającej obowiązkowi zwalczania obejmuje obszar przekraczający jeden powiat, oraz minister właściwy do spraw rolnictwa (art. 47 ust. 1). Formą właściwą dla wszystkich wskazanych podmiotów jest rozporządzenie. Kolejnym krokiem jest, zgodnie z art. 47b, wniosek powiatowego lekarza weterynarii do Polskiego Związku Łowieckiego¹⁶ o wyznaczenie osób do wykonania odstrzału sanitarnego spośród osób mających uprawnienia do wykonywania polowań. PZŁ wyznacza poszczególnym dzierżawcom lub zarządom obwodów łowieckich do wykonywania odstrzału sanitarnego osoby posiadające uprawnienia do wykonywania polowania. Ostatnim etapem jest wydanie przez dzierżawcę obwodu (koło łowieckie) indywidualnego upoważnienia do przeprowadzenia odstrzału sanitarnego (art. 8 ust. 9 Prawa łowieckiego), który musi określać w szczególności gatunek i liczbę sztuk zwierzyny przeznaczonej do odstrzału oraz termin ważności upoważnienia (rysunek 2). Obecnie odstrzały sanitarne dotyczą dzików, które to mogą być zarażone afrykańskim pomorem świń (ASF). Jest to choroba zakaźna, a źródłem wirusa są dzikie i domowe świny, człowiek może natomiast być pośrednim nosicielem¹⁷.

2. Ramy prawne wykonywania polowania i odstrzału sanitarnego

Jak wspomniano wyżej, poprzez odesłanie z art. 8 ust. 10 Prawa łowieckiego, do wykonywania odstrzału sanitarnego stosuje się przepisy dotyczące zachowania bezpieczeństwa na polowaniach, czyli regulamin polowań. Dlatego też, mimo że polowanie i odstrzał sanitarny to nie są pojęcia tożsame, w praktyce ich realizacja wygląda niemalże identycznie,

¹⁶ Polski Związek Łowiecki – dalej „PZŁ”.

¹⁷ <https://insektpol.pl/czym-jest-asf/> [dostęp: 22.10.2023 r.]

Rysunek 3. Elektroniczna książka ewidencji pobytu na polowaniu indywidualnym prowadzona samodzielnie przez koło

Imię i Nazwisko nr upoważnienia	Rozpoczęcie	Łowisko	Status
+ 80	2023-10-23 16:00	Zaborze łany do gajówki i ambona własna	planowane
+ 42	2023-10-23 17:00	wał przy moczyle	planowane
- 1	2023-10-23 17:00	wał przy kukurydzy	planowane
Zakończenie: 2023-10-23 22:00 LOS: 0 Pozyskanie: Wprowadzono: 2023-10-23 13:46:05			
+ 31	2023-10-23 18:00	Łasek za jeziorem kukurydza	planowane
+ 19	2023-10-23 13:43	Łasek kokoszki	trwające
+ 31	2023-10-23 16:00	Łasek dolina kukurydza	zakończone

Źródło: materiały własne Autorki

Rysunek 4. Elektroniczna Książka Ewidencji Polowań wydawana przez PZŁ

Źródło https://www.youtube.com/watch?v=_Ok0xBvvKPI [do-stęp:24.10.2023 r.].

w szczególności, jeśli chodzi o dziki. Poniżej przedstawiono najważniejsze elementy wykonywania polowania.

Pierwszym krokiem jest uzyskanie uprawnień do wykonywania polowań. Jest to ścieżka stosunkowo długa, bowiem obejmuje m.in. roczny staż, szkolenie oraz egzamin (więcej patrz art. 42 Prawa łowieckiego). Osoba mająca takie uprawnienia jest nazywana myśliwym, według § 2 pkt 7 regulaminu polowań. Zasadniczo polowanie może być wykonywane tylko przez członków PZŁ (art. 42 ust. 1 Prawa łowieckiego).

Jeżeli dana osoba nabyła uprawnienie do wykonywania polowań, musi jeszcze uzyskać zgodę dzierżawcy (koła łowieckiego) lub zarządcy obwodu łowieckiego na jego wykonywanie na określonym terenie. Zgoda taka jest wyrażana w postaci indywidualnego upoważnienia do wykonywania polowania, tzw. odstrzału, o czym była mowa wyżej (art. 42 ust. 9 Prawa łowieckiego).

Po przejściu wymaganych formalności, myśliwy musi dokonać wpisu w książce ewidencji pobytu na polowaniu indywidualnym. Zgodnie z art. 42b Prawa łowieckiego ma ona postać elektroniczną. Każdy wpis musi w myśl art. 42b ust. 1, zawierać „termin rozpoczęcia i zakończenia oraz jednoznaczne określenie miejsca wykonywania polowania indywidualnego, imię i nazwisko myśliwego, numer upoważnienia do wykonywania polowania indywidualnego, liczba i gatunek pozyskanej zwierzyny (...) oraz liczba wszystkich oddanych strzałów do zwierzyny grubej”. Należy podkreślić, że to właśnie w tym momencie myśliwy sam decyduje czy będzie wykonywał polowanie indywidualne czy odstrzał sanitarny. Robi to poprzez podanie albo numeru tzw. odstrzału albo odstrzału sanitarnego. Obecnie książki ewidencji pobytu są prowadzone w formie elektronicznej, a dostęp do nich mają jedynie zalogowani myśliwi. Jediną możliwość zapoznania się z wpisami przewiduje art. 42b ust. 1d, bowiem „Książka ewidencji pobytu na polowaniu indywidualnym podlega udostępnieniu wszystkim zainteresowanym na ich wnioszek, w zakresie obejmującym następujące informacje: termin rozpoczęcia i zakończenia oraz jednoznaczne określenie miejsca wykonywania polowania indywidualnego, a także numer upoważnienia do wykonywania polowania indywidualnego”. Regulacja ta znacząco zawęża możliwości osób postronnych do sprawdzenia, czy napotkana w terenie osoba wykonuje legalne polowanie czy jest to kłusownik. Kłusownictwo zgodnie z art. 4 ust. 3 Prawa łowieckiego to „działanie zmierzające do wejścia w posiadanie zwierzyny w sposób niebędący polowaniem albo z naruszeniem warunków dopuszczalności polowania”. Myśliwi mają obowiązek, pod groźbą karą grzywny, posiadania przy sobie podczas wykonywania czy to polowania, czy to odstrzału sanitarnego, legitymacji PZŁ, pozwolenia na posiadanie broni myśliwskiej (art. 42 ust. 2 Prawa łowieckiego) oraz tzw. odstrzału, bowiem

jeżeli myśliwy pozyskał zwierzynę grubą¹⁸, musi przed podjęciem czynności transportowych odnotować ten fakt w posiadanym upoważnieniu do wykonywania polowania indywidualnego, w przypadku pozostałych zwierząt, niezwłocznie po zakończeniu polowania (art. 42b ust. 2). Jednak obowiązek wylegitymowania się mają np. wobec Policji czy funkcjonariusza Straży Łowieckiej (art. 39 ust. 2 pkt 1 Prawa łowieckiego), a nie wobec osób postronnych napotkanych w terenie, które tego żądają. Jak podkreśla autor komentarza obowiązek posiadania ww. dokumentów ma na celu możliwość weryfikacji np. podczas rutynowej policyjnej kontroli drogowej, czy „osoba udająca się, bądź wracająca z polowania posiada stosowne uprawnienia do tego, czy też pozyskuje zwierzynę bez tytułu prawnego, a więc kłusuje”¹⁹.

Inną ważną kwestią związaną już z realizacją polowania lub odstrzału sanitarnego jest to, kiedy myśliwy może oddać strzał do zwierzyny. Ma to znaczenie przy ocenie, czy zachowanie osoby utrudniało, uniemożliwiało lub udaremniło wykonanie danych czynności. W tym celu należy sięgnąć do regulaminu polowań, a dokładniej do § 12, który to w podpunkcie 1 zakazuje celowania i strzelania do zwierzyny, jeżeli „na linii strzału znajdują się myśliwi lub inne osoby albo zwierzęta gospodarskie, budynki lub pojazdy, a odległość od nich nie gwarantuje warunków bezpiecznego strzału”. Ponadto zgodnie z § 13 pkt 1 „Celowanie do zwierzyny i oddanie strzału jest dopuszczalne dopiero po osobistym dokładnym rozpoznaniu zwierzyny oraz w warunkach gwarantujących skuteczność strzału i możliwość podniesienia strzelonej zwierzyny oraz bezpieczeństwo otoczenia”. Omawiane rozporządzenie nie definiuje co znaczy „bezpieczny strzał” ani „bezpieczeństwo otoczenia”. Należy zwrócić uwagę, iż nie można oddać strzału, gdy na linii znajdują się inne osoby. Problem stanowi fakt, że nie ma regulacji prawnej określającej w jakiej odległości od innej osoby można oddać strzał na polowaniu indywidualnym. Istnieje jedynie przepis § 17 ppkt 1 i 9, dotyczący polowania zbiorowego, które

¹⁸ Zwierzyna gruba zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 11 marca 2005 r. w sprawie ustalenia listy gatunków zwierząt łownych, to:łoś, jeleni szlachetny, daniel, sarna, dzik, muflon.

¹⁹ M. Słomski [w:] A. Pązik, M. Słomski, *Prawo łowieckie. Komentarz, wyd. II*, LEX/el. 2023, komentarz do art. 42.

zasadniczo jednak różni się od tego indywidualnego. Przepis ten stanowi, że „nie wolno strzelać wzdłuż linii myśliwych; za strzał wzdłuż linii myśliwych uważa się strzał, przy którym pocisk kulowy lub skrajne śruty wiązki przechodzą lub w przedłużeniu przeszłyby w odległości mniejszej niż 10 m od stanowiska sąsiada” oraz ppkt 9: „nie wolno strzelać do zwierzyny znajdującej się w miocie²⁰, jeżeli naganka znajduje się od myśliwego w odległości mniejszej niż 150 m w terenie otwartym i w odległości mniejszej niż 100 m w terenie leśnym”. Odnosząc te zasady do polowania indywidualnego, nie wydaje się zasadne stwierdzenie, że można użyć podanych odległości do określenia warunków bezpiecznego strzału. Myśliwy celując w zwierzynę nie ma pewności, że osoba, która znajduje się w pobliżu, nagle nie znajdzie się na linii strzału.

Innym przepisem ograniczającym myśliwych, jest § 16 pkt 1 ppkt 2, zgodnie z którym „Myśliwy jest obowiązany zachować szczególną ostrożność w posługiwaniu się bronią: przy nasilonych pracach w polu, pracach pielęgnacyjnych i eksploatacyjnych w lesie oraz przy zbiorze runa leśnego”. Przekładając język prawa na praktykę, myśliwy musi uważać posługując się bronią szczególnie wiosną i jesienią, kiedy to mają miejsce najbardziej zaawansowane prace rolników, podczas prac prowadzonych przez pracowników lasów oraz grzybobrania lub zbierania jagód, jeżyn, malin itp. Prawodawca zapomniał o bardzo ważnej grupie, mianowicie spacerowiczach. Należy podkreślić, że omawiany przepis nie nakłada zakazu strzelania, a jedynie zachowanie szczególnej ostrożności i to nie w każdym przypadku, gdy myśliwy będzie miał do czynienia z człowiekiem, ale w zależności od sytuacji co ta osoba robi i w jakim celu znalazła się w lesie lub na polu.

3. Ramy czasowe wykonywania polowania lub odstrzału sanitarnego

Kolejnym ważnym problemem jest to, kiedy polowanie lub wykonywanie odstrzału sanitarnego się zaczyna i kończy, bowiem omawiane przepisy można popelnąć jedynie w tych ramach czasowych. Prawodawca

²⁰ Zgodnie § 2 pkt 6 regulaminu polowań, przez miot rozumie się określony teren zawarty między naganką - przed rozpoczęciem pędzenia - a myśliwymi, z którego wypłaszana jest zwierzyna.

dookreślił w regulaminie polowań moment rozpoczęcia polowania zbiorowego w § 30 pkt 2, zgodnie z którym „Polowanie [zbiorowe – przyp. P.Z.] uważa się za rozpoczęte z chwilą zajęcia pierwszego stanowiska przez myśliwego podczas rozprowadzania myśliwych przed pierwszym pędzeniem²¹”. Oznacza to, że sama odprawa dokonywana przez prowadzącego, opisana w § 31, polowaniem nie jest. Podobnie przerwa zarządzona przez prowadzącego, w myśl § 41a, została wyłączona. Moment końcowy wyznacza § 42 pkt 2, według którego „Polowanie zbiorowe uważa się za zakończone z chwilą ogłoszenia jego zakończenia przez prowadzącego polowanie”. Prawodawca nie wskazał precyzyjnie, kiedy osoba odpowiedzialna za prowadzenie powinna zakończyć polowanie, jednak w § 48 pkt 1 stwierdził, że „Pokot to tradycyjny sposób ułożenia pozyskanej zwierzyny przed zakończeniem polowania zbiorowego”. Oznacza to, iż zakończenie nie powinno zostać ogłoszone zaraz po ostatnim pędzeniu, ale dopiero po oddaniu hołdu strzelonej zwierzynie. Wydaje się, mając na uwadze usytuowanie § 49 w rozdziale 8, zatytułowanym „Pokot”, że w skład tej tradycji wchodzi również podanie wyniku i ogłoszenia króla i wicekróla polowania oraz ich dekoracja. Obecnie przyjął się również zwyczaj wskazywania tzw. „króla pudlarzy”, czyli myśliwego, który oddał najwięcej niecelnych strzałów²². Po dokonaniu tych czynności, przewodniczący może ogłosić zakończenie polowania, mimo że prawo nie nakłada obowiązku.

Gorzej ma się kwestia ram czasowych polowania indywidualnego i wykonywania odstrzału sanitarnego, bowiem w tym przypadku ustawodawca w ogóle się nie wypowiedział. Jedynie art. 42b ust. 1b Prawa łowieckiego stwierdza, że „Wpisu w książce ewidencji pobytu na polowaniu indywidualnym dotyczącego terminu rozpoczęcia polowania indywidualnego dokonuje się przed jego rozpoczęciem, jednak nie wcześniej niż 24 godziny przed rozpoczęciem polowania”. Jednak ustawa milczy na temat początku polowania. Myśliwy w książce określa dokładny czas rozpoczęcia (tj. godzina i minuty), ale może to zrobić do 24 godzin wcześniej.

²¹ Pędzenie, zgodnie z § 2 pkt 13 regulaminu polowań, to naganianie zwierzyny przez naganek w kierunku linii myśliwych stojących na stanowiskach.

²² <http://knicja.net.pl/tradycja-i-zwyczaj-mainmenu-103/17-krolowania> [dostęp: 9.11.2023 r.].

Pojawia się więc pytanie, jeżeli spóźni się on w stosunku do podanej wcześniej godziny, to kiedy polowanie zostało rozpoczęte? Ponadto, czy samo wejście na wpisany teren oznacza już rozpoczęcie polowania? Mając na uwadze, że termin „polowanie” oznacza tropienie, strzelanie z myśliwskiej broni palnej i łowienie sposobami dozwolonymi zwierzyny, zmierzające do wejścia w jej posiadanie, to mimo że myśliwy wpisze konkretną datę i godzinę rozpoczęcia, wydaje się, iż polowanie ma swój początek, gdy znajdzie się na terenie wskazanym w książce. Ma to swoje odzwierciedlenie w definicji polowania z art. 4 ust. 2 Prawa łowieckiego, bowiem tropienie to odnajdywanie śladów i obserwacja²³, a dopiero w momencie wejścia na określone miejsce myśliwy może obserwować otoczenie i będzie to wypełniało definicję wykonywania polowania.

Ponadto, w ustawie zabrakło odpowiedzi, czy ewentualne przerwy zaliczają się do czasu polowania. W tym przypadku zasadnym wydaje się zastosowanie analogii na korzyść oskarżonego, czyli stwierdzenie, że przerwy nie są polowaniem, tak jak w przypadku § 41a regulaminu polowań, dotyczącego polowania zbiorowego. Przesłanki dopuszczalności zastosowania analogii w prawie karnym, zdają się być spełnione, bowiem nie będzie to prowadzić do ograniczenia praw innych uczestników postępowania²⁴. Kwestia ta jest ważna, dlatego że przepisy nie regulują jak długo polowanie indywidualne może trwać. Można zatem wyobrazić sobie sytuację, kiedy to myśliwy wpisze godzinę rozpoczęcia i ewentualny koniec za tydzień. Jasnym jest, że nie spędzi całych 7 dni w terenie, a będzie miał przerwy, które zdaniem Autorki, nie będą polowaniem.

Przechodząc do momentu końca polowania, to również nie jest on w żaden sposób określony. Niektóre książki ewidencji wymagają już w momencie wpisu podania planowanej godziny zakończenia, ale są też takie, które umożliwiają jej wpisanie dopiero po faktycznym zakończeniu. Dlatego też zasadnym jest pytanie, kiedy ma miejsce koniec? Czy w momencie oddania celnego strzału, bowiem już wtedy myśliwy

²³ https://wejherowo.gdansk.lasy.gov.pl/scenariusze-i-ciekawostki/-/asset_publisher/1M8a/content/co-to-sa-tropy-i-naczynym-polega-tropienie- [dostęp: 28.10.2023 r.].

²⁴ S. Przewoźnik, *Zupełność systemu prawa. Analogia legis jako metoda uzupełniania luk w prawie*, SPRiM 2022, nr 1 (30), s. 82.

wszedł w posiadanie zwierzyny? Czy czynność patroszenia²⁵ zalicza się do tego czasu? Czy poszukiwanie postrzałka²⁶ jest nadal polowaniem? Odpowiadając na ostatnie pytanie, to poszukiwanie postrzelonego zwierzęcia wypełnia definicję polowania z art. 4 ust. 2 Prawa łowieckiego, bowiem jest to tropienie najczęściej przy użyciu psów. Większe wątpliwości budzi kwestia czy usuwanie tzw. patrochów²⁷ mieści się w zakresie pojęcia polowania. Zdaniem autorki patroszenie nie będzie polowaniem, a przerwą w jego wykonywaniu, bowiem nie jest to tropienie, strzelanie ani łowienie, a to te czynności mają zmierzać do wejścia w posiadanie zwierzyny. Z drugiej strony, nie każde wyjście w teren kończy się pozyskaniem²⁸. Jak wspomniano wyżej, myśliwi oznaczają w książce ewidencji dokładną godzinę zakończenia, jednak zdaniem autorki, moment końca będzie wyznaczała chwila opuszczenia miejsca wykonywania polowania wskazanego w książce, tj. przekroczenia granicy oznaczonego terenu, bez względu czy polowanie zakończyło się pozyskaniem czy nie, oczywiście gdy nie skończył się jeszcze czas wskazany w książce (w przypadku, gdy myśliwy przekroczył czas powinien niezwłocznie zakończyć polowanie albo dokonać zmiany czasu zakończenia lub jeszcze raz się wpisać). Nie będzie to moment np. wejścia do samochodu, bo może on w każdej chwili zatrzymać się, jeżeli pojawi się zwierzyna i oddać pierwszy lub kolejny strzał. Przepisy prawa nie limitują, jak duże może być pozyskanie, dlatego chwila oddania celnego strzału również nie powinna stanowić punktu granicznego końca polowania, bowiem, o ile myśliwy ma nadal niewykorzystane limity w upoważnieniu, może kontynuować polowanie celem wejścia w posiadanie kolejnych sztuk zwierzyny. Natomiast, gdy wyjedzie on z danego miejsca, nie ma prawnej możliwości strzelania gdziekolwiek indziej, bo będzie to kłusownictwo.

²⁵ Zgodnie z słownikiem języka polskiego, patroszenie to wyjmowanie wnętrzności z zabitego zwierzęcia; red. M. Bańko, *Imy* ..., s. 36.

²⁶ Zgodnie z § 2 pkt 15 regulaminu polowań, postrzałek to zraniona w wyniku postrzału zwierzyna.

²⁷ Patrochy są to niejadalne wnętrzności zwierzyny; <https://sowniklowiecki.pl/definicja/1954,patrochy> [dostęp: 9.11.2023 r.].

²⁸ Pozyskanie to wejście w posiadanie zwierzyny poprzez odstrzał lub odlów; <https://www.encyklopediasna.pl/haslo/pozyskiwanie-zwierzyny/> [dostęp: 14.04.2024 r.].

W tym miejscu, po raz kolejny, należy podkreślić, że potencjalny sprawca przestępstwa przeszkadzania w polowaniu lub wykonywaniu odstrzału sanitarnego nie ma żadnej możliwości dowiedzenia się, czy nastąpiło już rozpoczęcie, czy myśliwy ma przerwę lub właśnie przekroczył granice miejsca wskazanego w książce ewidencji i już nie poluje. Ustawodawca nie wyznaczył konkretnie granic czasowych, w których istnieje możliwość popełnienia przestępstwa przeszkadzania, a co za tym idzie stwarza to ryzyko uznaniowości sądu i dowolności interpretacji wbrew paremii *nullum crimen sine lege certa*.

4. Kwalifikacja przestępstw ze względu na znamię skutku

Ważną kwestią przy analizie omawianych czynów zabronionych jest to, czy są one przestępstwami formalnymi (bezsukcowymi), czy materialnymi (skutkowymi). Podział ten opiera się na występowaniu wśród znamion czynu znamienia skutku. Jest to bardzo istotna kwestia, mając na uwadze, że aby móc zostać pociągniętym do odpowiedzialności karnej za przestępstwo materialne z zaniechania musi istnieć prawny obowiązek zapobiegnięcia skutkowi, zgodnie z art. 2 Kodeksu karnego²⁹.

Ustawodawca nie daje jasnej odpowiedzi jak należy kwalifikować przestępstwa utrudniania, udaremniania i uniemożliwiania wykonywania polowania lub odstrzału sanitarnego. W k.k. art. 239 § 1 i 305 § 1 posługują się znamionami czasownikowymi „udaremnia lub utrudnia”. Pierwszy dotyczy przestępstwa poplecznictwa, a drugi odnosi się do zakłócania przetargu publicznego. Są to przestępstwa skutkowe, bowiem w przypadku art. 239 § 1 k.k. skutkiem jest utrudnienie lub udaremnienie postępowania karnego³⁰, a w art. 305 § 1 k.k. ustawa posługuje się zwrotem „działając na szkodę”, czyli musi wystąpić chociażby zagrożenie jej wystąpienia³¹. Jednak ważne w tym kontekście jest to, że „Pomiędzy udaremnieniem przetargu a faktycznym zachowaniem się sprawcy musi

²⁹ Ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 1138 ze zm.) – dalej „k.k.”.

³⁰ Red. M. Królikowski, R. Zawłocki, *Kodeks karny. Część szczegółowa. Tom II. Komentarz. Art. 222–316*, wyd. 4, Warszawa 2017, Legalis, komentarz do art. 239, Nb 14.

³¹ Red. R.A. Stefański, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 6, Warszawa 2023, Legalis, komentarz do art. 305, Nb 12.

istnieć związek przyczynowo-skutkowy, którego istotą jest wskazanie, że określone bezprawne zachowanie było obiektywną przesłanką nierozstrzygnięcia albo utrudnienia rozstrzygnięcia przetargu publicznego”³².

Analizując wyżej wskazane artykuły można dojść do wniosku, że utrudnianie lub udaremnianie polowania lub wykonywania odstrzału sanitarnego będzie analogicznie przestępstwem materialnym. Ma to duże znaczenie przy zaniechaniu, bo tak jak wspomniano wyżej, odpowiedzialność zależy w tym wypadku od obowiązku zapobiegnięcia skutkowi, a żaden akt normatywny nie nakłada obowiązku prawnego, w ten sposób, aby można było przyjąć, że dana osoba stała się tzw. gwarantem nienastąpienia skutku w postaci uniemożliwienia wykonywania polowania lub odstrzału sanitarnego. Ponadto, nie ma prawnego nakazu opuszczenia terenu, gdy napotka się myśliwego. Powyższe rozważania mogą mieć zastosowanie w sytuacji, gdy osoba postronna spotka myśliwego, który będzie żądał opuszczenia danego terenu, a osoba nie będzie chciała ruszyć się z miejsca. W tym wypadku nie będzie można pociągnąć jej do odpowiedzialności karnej, bowiem nie ma prawnego obowiązku wycofania się w sytuacji napotkania osoby wykonującej polowanie lub odstrzał sanitarny, a samo stanie w lesie czy na polu nie będzie również działaniem bezprawnym. Polskie prawo nie zakazuje wstępu do lasu, każdy może wybrać się na spacer i to nie wyznaczonymi ścieżkami, ale także w jego głąb, zgodnie z art. 26 ust. 1 ustawy o lasach³³, zatem osoba ta działa w ramach swoich uprawnień.

Jednak w sytuacji, gdy osoba będzie chciała spacerować dalej (czyli formą czynu będzie działanie), w świetle analizowanych przepisów najbezpieczniej byłoby, gdyby osoba ta się wycofała i zmieniła obszar. Mając na uwadze, że termin polowania obejmuje swoim zakresem także tropienie (art. 4 ust. 2 Prawa łowieckiego), czyli odnajdywanie śladów i obserwację³⁴, realnym wydaje się być oskarżenie o przeszkadzanie poprzez zacieranie śladów zwierzyzny.

³² Red. M. Królikowski, R. Zawłocki, *Kodeks karny. Część szczególna. Tom II. Komentarz. Art. 222–316*, wyd. 4, Warszawa 2017, Legalis, komentarz do art. 305, Nb 36.

³³ Ustawa z dnia 28 września 1991 r. o lasach (t.j. Dz.U. z 2023 r. poz. 1356 ze zm.).

³⁴ https://wejherowo.gdansk.lasy.gov.pl/scenariusze-i-ciekawostki/-/asset_publisher/1M8a/content/co-to-sa-tropy-i-naczym-polega-tropienie- [dostęp: 28.10.2023 r.].

Ponadto, warto rozważyć sytuację, gdy pojedyncza osoba lub grupa aktywistów przed polowaniem zajmie miejsca w terenie i nie będą chcieli ich opuścić. Należy podkreślić, że w tym przypadku zaniechanie będzie połączone z działaniem, bowiem wcześniej miało miejsce przemieszczanie się na dany teren w celu utrudniania polowania lub odstrzału sanitarnego, dlatego też nie będzie miała tu zastosowania reguła z art. 2 k.k. Lech Gardocki przy omawianiu problemu połączenia działania z zaniechaniem postuluje porównanie danego zachowania do przepisu i ocenę czy w sensie językowym odpowiada to znamionom³⁵. Ocena czy doszło do popełnienia czynu zabronionego będzie należała do sądu, jednak zdaniem autorki, opisane wyżej zachowanie będzie wypełniano znamiona przestępstw i to niezależnie, czy była to pojedyncza osoba, czy grupa. Poza tym, w przypadku grupy osób można zastanowić się również nad zastosowaniem art. 18 § 1 k.k., zgodnie z którym za sprawstwo będzie odpowiadać osoba, która wspólnie i w porozumieniu z inną osobą dokonuje czynu zabronionego. Należy zwrócić uwagę, że omawiany artykuł k.k. ma zastosowanie także przy przestępstwach z zaniechania³⁶. Współsprawstwo zakłada współdziałanie dwóch lub więcej osób zgodnie z zawartym porozumieniem, nazywane elementem subiektywnym oraz jest to działanie wspólne wypełniające znamiona przestępstwa (element obiektywny)³⁷.

Z drugiej strony, gdyby przyjąć, że omawiane czyny zabronione są przestępstwami formalnymi, do pociągnięcia do odpowiedzialności karnej wystarczyłoby podjęcie przez sprawcę określonego zachowania. W przypadku zaniechania wypełnienie znamion polegałoby na utrudnianiu obserwacji, z uwagi, iż naturalnym odruchem zwierzyny jest unikanie człowieka³⁸. Dla przykładu, sarna zanim wyjdzie z lasu, rozejrzy się, czy

³⁵ Więcej na temat połączenia działania z zaniechaniem zob. L. Gardocki, *Prawo karne*, Warszawa 2023, s. 77.

³⁶ Szerzej na temat współsprawstwa zob. M. Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2023, komentarz do art. 18, s. 91-93.

³⁷ D. Sokolowska, *Subiektywny i obiektywny komponent współsprawstwa jako przyczynek do rozważań nad problemem rozgraniczenia współsprawstwa i pomocnictwa*, „Palestra” 12/2018, s. 23.

³⁸ <https://bushmen.pl/zwierzeta-atakuja/> [dostęp: 10.11.2023 r.].

teren jest bezpieczny i jeśli zobaczy ludzi, to się wycofa³⁹. Jednak w tej sytuacji przyjęto by, że źródłem obowiązku działania jest sama ustawa karna, z czym jednak ciężko jest się zgodzić, bowiem w literaturze⁴⁰ jako przykłady przestępstw formalnych z zaniechania podaje się art. 162 lub 240 k.k., czyli nieudzielenie pomocy i niezawiadomienie o popełnieniu przestępstwa. Ustawodawca posługuje się w tych przypadkach zwrotami „nie udziela pomocy” i „nie zawiadamia”, przez co stwarza obowiązek działania. W sytuacji utrudniania nie można natomiast przyjąć, że przepisy te nakazują opuszczenie miejsca celem ustąpienia pola myśliwym.

5. Analiza możliwości powołania się na okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną z k.k.

Osoba postronna, jak wskazano wyżej, nie ma szans na sprawdzenie, czy ma do czynienia z myśliwym, czy klusownikiem. Warto w tym miejscu zastanowić się, czy osoba przeszkadzająca będzie mogła powołać się na okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną. Aby móc skorzystać z art. 25 § 1 k.k., czyli obrony koniecznej, należy wypełnić znamiona przestępstwa. W przypadku klusowania, osoba przeszkadzająca w nielegalnym pozyskaniu np. poprzez krzyczenie lub głośnie zachowanie, nie popełnia przestępstwa, bowiem jednym ze znamion czynów zabronionych z art. 52 pkt 8 Prawa łowieckiego i art. 78 pkt 6 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt jest wykonywanie polowania lub odstrzału sanitarnego, co w tym przypadku nie ma miejsca. Stwierdzić należy zatem, że wówczas działanie przeszkadzającego jest w pełni legalne. Natomiast nad zastosowaniem art. 25 § 1 k.k. można byłoby się zastanowić, gdy przeszkadzający wypełni znamiona jakiegoś przestępstwa np. uszkodzenia ciała klusownika z art. 157 § 1 lub 2 k.k. Klusownik jest bowiem zawsze sprawcą zamachu na dobro prawnie chronione i może zdarzyć się taka sytuacja, że osoba próbująca przeszkodzić w nielegalnym działaniu np. złamie nos czy rękę osobie klusującej.

³⁹ http://kawka.suwalki.pl/?page_id=423 [dostęp: 10.11.2023 r.].

⁴⁰ Zob. np. I. Zgoliński [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. V. Konarska-Wrzošek, LEX/el. 2023, komentarz do art. 162 i 240.

Jednym z warunków skorzystania z art. 25 § 1 k.k. jest współmierność obrony do niebezpieczeństwa zamachu, czyli stosowanie środków koniecznych do odparcia zamachu. Podkreśla się, że nie chodzi tutaj o stosowanie identycznych narzędzi jakimi dysponuje napastnik, może bowiem zachodzić wyraźna dysproporcja, ale nadal muszą to być środki konieczne w sensie technicznym⁴¹. Przesłankami skorzystania z dobrodziejstwa obrony koniecznej jest także bezpośredniość zamachu, czyli np. osoba celuje z broni do zwierzęcia i bezprawność, czyli nie ma do tego uprawnień, działa w sprzeczności z Prawem łowieckim. Warunkami powołania się na ten kontratyp są właśnie zamach oraz obrona. Zamach musi być bezpośredni, zatem stwarzać takie niebezpieczeństwo dla dobra prawnego, które może się natychmiast zaktualizować⁴². Zgodnie z orzecznictwem SN, zamach będzie bezpośredni również wówczas, gdy atak na dobro prawne jeszcze się nie rozpoczął, ale „(...) istnieje wysoki stopień prawdopodobieństwa, że zagrożone atakiem dobro zostanie zaatakowane natychmiast, w najbliższej chwili”⁴³. Ma to szczególnie znaczenie w sytuacji odpierania zamachu kłusownika, bowiem najczęściej obrona konieczna będzie miała miejsce zanim rozpocznie on atak na dobro prawne. Kolejna wymagana cecha zamachu to bezprawność⁴⁴, która w omawianym przypadku będzie oznaczała niezgodność zachowania osoby kłusującej z Prawem łowieckim. Oznacza to też, że odpierający zamach może nie tylko przeszkadzać w oddaniu strzału, ale także przy tropieniu zwierzyny przez kłusownika, bowiem wchodzi ono w zakres pojęcia polowania. Należy podkreślić w tym miejscu, że nie chodzi o każde tropienie, ale tylko takie, które zmierza do wejścia w posiadanie zwierzyny, czyli np. wówczas, gdy osoba kłusująca będzie miała ze sobą broń. Następnym warunkiem jest rzeczywistość zamachu, bo „mylne wyobrażenie zamachu, który w przeświadczeniu sprawcy uzasadniałby

⁴¹ T. Bojarski [w:] A. Michalska-Warias, J. Piórkowska-Flieger, M. Szwarczyk, T. Bojarski, *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. VII, Warszawa 2016, komentarz do art. 25, s. 130.

⁴² A. Zoll [w:] *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52*, wyd. V, red. W. Wróbel, Warszawa 2016, komentarz do art. 25, s. 547.

⁴³ Wyrok SN z 11.12.1978 r., II KR 266/78, OSNKW 1979, nr 6, poz. 65.

⁴⁴ Szerzej na temat bezprawności zamachu zob. M. Mozgawa [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023, komentarz do art. 25, s. 112-113.

obronę »zaatakowanego« dobra prawnego, należy oceniać poprzez pryzmat art. 29 k.k.»⁴⁵.

W sytuacji, gdy osoba przeszkadza myśliwemu w legalnie wykonywanym polowaniu lub odstrzale sanitarnym, a myśli, że uniemożliwia to kłusownikowi, należałoby się zastanowić, czy nie zachodzą przesłanki zastosowania art. 28 § 1 k.k., czyli błędu co do faktu⁴⁶. W tym wypadku błędem co do okoliczności stanowiącej znamię czynu zabronionego byłoby mylne wyobrażenie o zaistniałej sytuacji. Błąd musi być istotny, co we wskazanym przykładzie będzie spełnione, bowiem dotyczy znamienia „wykonywania polowania” lub „odstrzału sanitarnego” użytego w opisach czynów z art. 52 pkt 8 Prawa łowieckiego i art. 78 pkt 6 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt. Taki błąd może polegać na urojeniu, czyli świadomości, że występują pewne elementy, a obiektywnie ich nie ma lub nieświadomości charakteryzującej się nie dostrzeżeniem elementu, który obiektywnie występuje. W omawianej sytuacji osoba przeszkadzająca będzie nieświadoma, że utrudnia polowanie lub odstrzał sanitarny, ale także będzie zachodzić urojenie, że przeszkadza kłusownikowi. Ponadto przepis wymaga, aby błąd był usprawiedliwiony, czyli „(...) przy zachowaniu przeciętnej miary staranności sprawca nie mógł [go – przyp. P.Z.] uniknąć”⁴⁷. Wynika z tego, że zanim zacznie się przeszkadzać osobie pozyskującej zwierzynę, powinno się poczynić starania, aby ustalić z kim ma się do czynienia, np. poprosić o okazanie legitymacji PZŁ. Dopiero, gdy osoba pozyskująca odmówi, bo jak wskazano myśliwi nie mają obowiązku legitymowania, to wówczas, zdaniem autorki, błąd będzie usprawiedliwiony, bo przeszkadzający nie ma innych możliwości sprawdzenia legalności polowania lub odstrzału sanitarnego. Konsekwencją błędu jest to, iż sprawca nie popełnia przestępstwa umyślnie, co do znamienia, do którego się pomylił. Przestępstw ze wskazanych artykułów nie można

⁴⁵ J. Giezek [w:] D. Gruszecka [i in.], *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz*, Warszawa 2021, komentarz do art. 25, s. 235.

⁴⁶ Szerzej na temat art. 28 § 1 k.k. zob. P. Kozłowska-Kalisz [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, Warszawa 2023, komentarz do art. 28, s. 130-133.

⁴⁷ A. Grześkowiak, K. Wiak (red.), *Kodeks karny. Komentarz*, wyd. 8, Warszawa 2023, komentarz do art. 28, Legalis Nb 6.

popelnić nieumyślnie, zatem błąd co do faktu spowoduje niemożność pociągnięcia do odpowiedzialności w ogóle.

Wątpliwości nasuwają się w sytuacji, gdy osoba wykonująca polowanie jest myśliwym, ale narusza warunki dopuszczalności polowania, czyli kłusuje (np. poprzez wykonywanie polowania poza terenem wpisanym w książce ewidencji pobytu na polowaniu indywidualnym) i oświadczy osobie, że jest osobą uprawnioną i polowanie jest legalne, mimo że nie jest. W tym przypadku, jeżeli osoba będzie chciała przeszkadzać, będąc przekonaną o legalności polowania, będzie miało miejsce usiłowanie nieudolne⁴⁸. W omawianej sytuacji będzie zachodził brak przedmiotu nadającego się do popelnienia na nim czynu zabronionego, bowiem nie było polowania lub wykonywania odrzutu sanitarnego. Jak podkreśla Sąd Apelacyjny w Katowicach, „Usiłowanie nieudolne to takie, które *ex ante* było obiektywnie niezdolne do dokonania, czego jednak sprawca podejmując określone zachowanie naganne, sobie nie uświadamiał”⁴⁹. Należy pokreślić, że sprawca musi być wówczas przekonany, że przeszkadza w legalnym polowaniu lub odrzucie sanitarnym, czyli myśleć, iż dana osoba jest myśliwym i przebywa tam legalnie. Kwestią problematyczną jest to skąd ma tę wiedzę czerpać, skoro prawo znacząco ogranicza dostęp do książki ewidencji pobytu na polowaniu indywidualnym oraz czy wystarczy proste zapewnienie osoby polującej, że wszystko odbywa się zgodnie z prawem. Można łatwo wyobrazić sobie sytuację, kiedy to kłusownik oświadczy, że wykonuje legalne polowanie. Także wówczas sprawca mógłby odpowiedzieć za usiłowanie nieudolne, bo tak jak w przykładzie wyżej brak było przedmiotu czynności wykonawczej, a przeszkadzający myślał, że ma do czynienia z myśliwym.

Należy podkreślić, że w obecnym stanie prawnym potencjalny sprawca nie ma żadnej realnej możliwości sprawdzenia, z kim ma do czynienia i nawet jeżeli jest to myśliwy, to nie wie on czy osoba ta poluje na zasadach przewidzianych prawem⁵⁰. Środowisko myśliwych nie chce dopuścić do

⁴⁸ Szerzej problematykę usiłowania niedolnego opisuje J. Karnat [w:] *Kodeks karny. Art. 1–316. Komentarz*, red. B. Gadecki, Warszawa 2023, komentarz do art. 13, Legalis, Nb 16-18.

⁴⁹ Wyrok SA w Katowicach z 26.11.2018 r., II AKa 237/18, BSAwK 2019, nr 1, poz. 15.

⁵⁰ Zdaniem autorki myśliwi są chronieni przed utrudnianiem lub udaremnianiem wykonywania polowania lub odrzutu sanitarnego właśnie poprzez omawiane przepisy, natomiast obywatele powinni mieć możliwość wglądu do książki ewidencji, aby, po pierwsze, móc zdecydować, czy chcą poruszać

możliwości wglądu do książki osób trzecich, argumentując to możliwością utrudniania wykonywania polowań przez aktywistów⁵¹. Omawiane problemy będzie rozstrzygał sąd w zależności od okoliczności konkretnej sprawy, który zgodnie z art. 14 § 2 k.k. w przypadku usiłowania nieudolnego może wymierzyć karę taką jak w sankcji, zastosować nadzwyczajne złagodzenie lub odstąpić od jej wymierzenia. Jednak należy mieć na uwadze, że niejasność przepisów jest tak duża, że budzi wątpliwości co do ich zgodności z konstytucyjną zasadą *nullum crimen sine lege certa*.

Ponadto potencjalny sprawca przestępstwa nie ma szansy dowiedzenia się, czy przeszkadza w wykonywaniu polowania indywidualnego czy odstrzału sanitarnego, a przecież są to czyny zagrożone inną karą. Bardzo ważną różnicą jest tu także znamię celowości przy utrudnianiu lub uniemożliwianiu wykonywania polowania, bowiem nie ma go w przypadku udaremnienia lub utrudniania wykonania odstrzału sanitarnego. Prowadzi to do wniosku, że przestępstwo z art. 52 pkt 8 Prawa łowieckiego można popełnić jedynie w zamiarze bezpośrednim, bo jest to przestępstwo kierunkowe⁵². Z kolei art. 78 pkt 6 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt nie posługuje się takim stwierdzeniem, zatem przestępstwo to można popełnić także z zamiarem ewentualnym. Podkreśla się, że ową „celowość” będzie bardzo trudno udowodnić w postępowaniu karnym⁵³, bowiem sprawca musi mieć po pierwsze świadomość, że przeszkadza w polowaniu i po drugie, chcieć popełnienia tego czynu oraz kierować się określonym celem. Przy *dolus eventualis* sprawca musi jedynie przewidywać możliwość i godzić się na popełnienie czynu zabronionego⁵⁴, jednak „zamiar ewentualny zawsze towarzyszy jakiemuś innemu zamiarowi – bezpośredniemu,

się po lesie lub polu, na którym odbywa się polowanie lub odstrzał, co ma zasadnicze znaczenie dla bezpieczeństwa osób postronnych i po drugie, aby móc sprawdzić czy napotkana osoba jest kłusownikiem czy myśliwym, co ma zasadnicze przełożenie na sytuację prawną i możliwości danej osoby.

⁵¹ Zob. m.in. <https://oko.press/16-tysiecy-mysliwych-codziennie-wychodzi-polowanie-informacja-poluja-bedzie-dostepna-powod-bezpieczenstwo-mysliwych> [dostęp: 24.10.2023 r.].

⁵² Szerzej na temat przestępstwa kierunkowego zob. J. Kulesza, *Zamiar bezpośredni* [w:] *Prawo karne materialne*, red. J. Kulesza, Warszawa 2023, s. 239-242.

⁵³ Zob. m.in. <https://www.polityka.pl/tygodnikpolityka/spoleczenstwo/1940872,1,lex-ardanowski-juz-obowiazuje-nasz-bor.read> [dostęp: 11.11.2023 r.].

⁵⁴ M. Królikowski [w:] red. M. Królikowski, R. Zawłocki, *Kodeks karny. Część ogólna. Komentarz. Art. 1–116*. wyd. 5, Warszawa 2021, komentarz do art. 9, Legalis, Nb 28.

który nie musi być skierowany na realizację stanu rzeczy relewantnego prawnokarnie”⁵⁵.

Może zdarzyć się sytuacja, gdy sprawca przeszkadza w wykonywaniu polowania lub odstrzału sanitarnego, ale nie wie co dokładnie utrudnia, czyli będzie działał z zamiarem niby-ewentualnym. Lech Gardocki opisując *dolus quasi-eventualis*, zaznacza, że niepewność co do jednego ze znamion, oznacza niepewność co do całości znamion czynu zabronionego. Należy zatem przyjąć, iż „stwierdzenie zamiaru ewentualnego lub bezpośredniego zależy od ustaleń treści woli sprawcy w stosunku do popełnianego czynu. Jeżeli polega ona na »chceniu«, to mamy do czynienia z zamiarem bezpośrednim, a jeżeli na »godzeniu się« – to z zamiarem ewentualnym”⁵⁶. W omawianym przypadku, gdy sprawca chce wypełnić znamiona przestępstwa przeszkadzania odpowie w zależności od sytuacji albo za utrudnianie polowania albo za udaremnianie odstrzału sanitarnego. Jeżeli natomiast przewiduje możliwość utrudniania, nie odpowie on, gdy myśliwy wpisał do książki ewidencji numer upoważnienia indywidualnego. Natomiast, jeśli wykonywał odstrzał sanitarny, sprawcy będzie grozić kara nawet do 3 lat pozbawienia wolności.

Ciekawa wydaje się sytuacja, gdy sprawca myśli, że przeszkadza w legalnym polowaniu indywidualnym, a tak naprawdę myśliwy wykonuje odstrzał sanitarny. Należałoby rozważyć czy można zastosować art. 28 § 2 k.k., zgodnie z którym „Odpowiada na podstawie przepisu przewidującego łagodniejszą odpowiedzialność sprawca, który dopuszcza się czynu w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność stanowiąca znamię czynu zabronionego, od której taka łagodniejsza odpowiedzialność zależy”. Jednak wówczas przejęto by konstrukcję, że art. 52 pkt 8 Prawa łowieckiego to typ uprzywilejowany, a art. 78 pkt 6 ustawy o ochronie zdrowia zwierząt to typ podstawowy. Według L. Gardockiego, typy przestępstw tworzy się poprzez dodanie do nich pewnych dodatkowych znamion⁵⁷, a w tym przypadku nie zachodzi ani rela-

⁵⁵ M. Budyn-Kulik [w:] *Kodeks karny. Komentarz*, red. M. Mozgawa, Warszawa 2023, komentarz do art. 9, s. 51-52.

⁵⁶ L. Gardocki, *Prawo ...*, s. 86.

⁵⁷ Tamże, s. 64.

cja typ podstawowy – typ uprzywilejowany, ani typ podstawowy – typ kwalifikowany. Omawiane przepisy są odrębnymi przestępstwami, dlatego też w opisywanej sytuacji nie można zastosować konstrukcji błędu co do faktu z art. 28 § 2 k.k., bowiem znajduje ona zastosowanie, gdy sprawca pozostaje w usprawiedliwionym błędnym przekonaniu, że zachodzi okoliczność, która stanowi znamię czynu zabronionego i powoduje powstanie typu uprzywilejowanego⁵⁸. Należałoby się jednak zastanowić nad możliwością postawienia osobie przeszkadzającej zarzutu utrudniania lub udaremniania wykonywania odstrzału sanitarnego z zamiarem ewentualnym, ponieważ osoba ta przewidywała i dopuszczała możliwość, że będzie to odstrzał. Jeżeli tylko sąd uzna, że sprawca działał z *dolus eventualis* może wymierzyć karę nawet do 3 lat pozbawienia wolności.

6. Podsumowanie

Autor uzasadnienia do projektu ustawy zaznaczył, iż w polskim prawie brakowało przepisów zakazujących celowego utrudniania lub uniemożliwiania wykonywania polowania, a jest to działalność legalna i ściśle określona przepisami prawa. Polowania mają na celu redukcję liczebności zwierząt łownych, z uwagi m.in. na chęć ograniczenia występowania chorób zakaźnych zwierząt oraz ograniczenia szkód w rolnictwie. Dodane przepisy mają stanowić podstawę prawną dla interwencji Policji lub Straży leśnej, a przez to także ograniczyć działania utrudniające zwalczanie zwłaszcza ASF-u⁵⁹.

Jednak po analizie wskazanych przepisów należy zwrócić uwagę przede wszystkim na to, że prawo nie definiuje „utrudniania”, „udaremniania” i „uniemożliwiania”, są to pojęcia niedookreślone. Nie ma również definicji legalnej odstrzału sanitarnego, a o tym, kiedy jest wykonywany decyduje sam myśliwy w momencie wpisu do książki ewidencji pobytu na polowaniu indywidualnym poprzez podanie odpowiedniego numeru tzw. odstrzału. Osoba przeszkadzająca nie ma zatem realnej możliwości

⁵⁸ Tamże, s. 150.

⁵⁹ Uzasadnienie projektu ustawy o zmianie niektórych ustaw w celu ułatwienia zwalczania chorób zakaźnych zwierząt z dnia 17 grudnia 2019 r. (druk nr 87), <https://orka.sejm.gov.pl/Druki9ka.nsf/0/576C33D153238619C12584D30054D015/%24File/87.pdf> [dostęp: 3.05.2024 r.], s. 4 i 7.

dowiedzenia się czy utrudnia wykonywanie polowania czy też odstrzału sanitarnego, a są to czyny zagrożone inną karą.

Ponadto, potencjalny sprawca nie ma żadnych możliwości sprawdzenia, czy, po pierwsze, osoba spotkana w lesie jest myśliwym, po drugie, czy legalnie się tam znajduje, bowiem nie może skutecznie żądać okazania legitymacji PZŁ ani nie ma dostępu do książki ewidencji. Od odpowiedzi na wymienione pytania zależy, czy osobę przeszkadzającą w ogóle będzie można pociągnąć do odpowiedzialności i czy będzie mogła powołać się na okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną np. z art. 28 § 1 k.k.

Kolejny problem stanowi kwestia ram czasowych wykonywania polowania lub odstrzału sanitarnego. Ustawodawca sprecyzował te kwestie jedynie w stosunku do polowania zbiorowego, brak jest natomiast uregulowania, kiedy się zaczyna i kończy polowanie indywidualne. Ma to ogromne znaczenie, bowiem omawiane przestępstwa można popełnić jedynie w czasie trwania polowania lub wykonywania odstrzału sanitarnego, a ustawa tego nie precyzuje. Prawodawca nie daje również odpowiedzi czy osoba, która napotka polującego myśliwego ma obowiązek się wycofać, co wydaje się jednak rozwiązaniem najbezpieczniejszym, aby uniknąć oskarżenia o utrudnianie.

Lex Ardanowski uderzył w 99,7 %⁶⁰ społeczeństwa, które nie należy do PZŁ, bowiem przepisy są bardzo nieprecyzyjne i niejednoznaczne, co w praktyce może prowadzić do wątpliwości interpretacyjnych i dowolności w ich stosowaniu. Omawiane przepisy są tak niedookreślone, że budzą wątpliwości co do ich zgodności z konstytucyjną zasadą *nullum crimen sine lege certa*, zgodnie z którą przepisy karne muszą opisywać przestępstwo w sposób tak dokładny, jak tylko jest to możliwe. Policja nie prowadzi statystyk o liczbie postępowań z wymienionych artykułów, jednak w Internecie można znaleźć sporo informacji o procesach sądowych aktywistów⁶¹, dlatego kwestia pozostaje aktualna, mimo że dotyczy stosunkowo niewielkiej liczby osób.

⁶⁰ <https://oko.press/duda-poparl-karanie-wiezieniem-za-utrudnianie-polowan> [dostęp: 24.10.2023 r.].

⁶¹ Zob. np. <https://analizasrodowiskowa.org/news/malzenstwo-ekologow-spod-lublinca-skazane-za-przeszkadzanie-w-polowaniu/>, <https://oko.press/myśliwi-i-prokuratura-scgajaja-za-utrudnienie-polowan-prawniczka-wstyd-mi> [dostęp: 24.10.2023 r.].

Mając na uwadze powyższe najlepszym rozwiązaniem byłaby depenalizacja opisywanych czynów. Jeżeli jednak ustawodawca zdecydowałby się na ich zachowanie, należałoby wprowadzić regulacje pozwalające przynajmniej na odróżnienie myśliwego od kłusownika. *De lege ferenda* dobrym pomysłem byłoby wprowadzenie chociażby obowiązku okazania legitymacji PZŁ. Ponadto wartym rozważenia jest również kontrolowanie wykonywania obowiązku oznaczania terenu, na którym ma się odbyć polowanie zbiorowe poprzez umieszczenie tablic ostrzegawczych. Najdalej idącym rozwiązaniem byłoby upublicznienie elektronicznej książki polowań, bowiem wówczas każdy zainteresowany mógłby dowiedzieć się czy ma do czynienia z polowaniem, odstrzałem sanitarnym czy z kłusowaniem.

Streszczenie

Artykuł dotyczy przestępstwa przeszkadzania w wykonywaniu polowania lub odstrzału sanitarnego. Analizowane zagadnienia skupiają się na wyjaśnieniu co należy rozumieć pod pojęciem polowania, odstrzału sanitarnego i kiedy ma miejsce przeszkadzanie w tych czynnościach. Zaakcentowano zasadnicze wątpliwości, jakie pojawiają się przy stosowaniu omawianych przepisów, które są spowodowane ich niedookreślonością. Ustawodawca bowiem nie sprecyzował ram czasowych polowania indywidualnego. Sprawca nie ma również realnej możliwości dowiedzenia się czy ma do czynienia z myśliwym, czy osoba ta poluje na zasadach przewidzianych prawem oraz czy wykonuje polowanie czy odstrzał sanitarny. Dokonano także analizy możliwości powołania się na okoliczności wyłączające odpowiedzialność karną z Kodeksu karnego, ze szczególnym uwzględnieniem kwestii obrony koniecznej i błędu co do faktu.

Słowa kluczowe: polowanie, odstrzał sanitarny, utrudnianie, prawo łowieckie, *lex Ardanowski*

Interfering to hunting or sanitary shooting in the current state of the law

S u m m a r y

This article deals with the offence of obstructing hunting or sanitary culling. The issues analysed herein focus on clarifying what is meant by hunting, sanitary culling and when obstruction of these activities takes place. The fundamental doubts that arise in the application of the provisions in question, which are caused by their vagueness, are highlighted. This is because the legislator has not specified the timeframe for individual hunting. Moreover, the perpetrator has no real possibility of knowing whether one is dealing with a hunter or whether that person is hunting under the rules of law. It might be also not clear whether he or she is performing hunting or sanitary culling. There is also the analysis of the possibility of invoking circumstances excluding criminal liability from the Criminal Code with particular reference to the issue of necessary defense and factual error.

Keywords: hunting, sanitary culling, obstruction, hunting law, *lex Ardanowski*

mgr Patrycja Zgardzińska

Uniwersytet Warszawski

Wydział Prawa i Administracji

e-mail: p.zgardzinska@student.uw.edu.pl